

A JUGOSZLÁVIAI PARASZTSÁG HELYZETÉHEZ

Irta: MIJO MIRKOVIC (Subotica)

A háború utáni európai közvélemény most már másodszor mutat különös érdeklődést a paraszt helyzete iránt; először 1918-1923 között, amikor Bulgáriában, Csehszlovákiában, Lengyelországban, Jugoszláviában és Olaszországban nagy lendületet vettek a parasztmozgalmak, — másodszor pedig, mikor a világválság következtében a paraszt vásárlóképesége mind jelentékenyebben csökkenni kezdett.

Közvetlen a háború utáni években az európai sajtóban sok szó esett a nemzeteken belüli és a nemzetek közötti parasztdemokráciáról, a szláv parasztok „zöld Internacionáléjáról” és a világ politikai színpadára fellépő „ötödik rendről.” A paraszt akkori gazdasági helyzete kedvező volt. A háborús szükségzetendők és a pénz elértéktelenedése folytán a paraszt kétfelől jutott haszonhoz: a mezőgazdasági termékek árai emelkedtek és így kevés pénzzel kifizethette adósságait, földet vásárolhatott, sőt még tőketartalékokat is gyűjthetett. Az agrárállamok parasztjainak nagy száma arra utalt, hogy a paraszt a jövő politikájának fontos tényezője lesz, így tehát az iránta tanúsított nagy érdeklődés érthető is volt. Ez azonban majdnem tisztán csak politikai érdeklődés! volt. Azt hitték u. i., hogy a jólét örökké tart, sőt mind nagyobb és nagyobb lesz. Ám a rövidlátás nem elszigetelt emberi tulajdonság: 1929 elején az Egyesült-Államokban is azt hitték, hogy a „prosperity” a végtelenségig fog tartani, holott ugyanazon év végén már kiderült — az ellenkezője.

A paraszt iránti érdeklődés második hulláma később mutatkozott. A szerbiai kereskedők már 1926-ban észrevették, hogy a paraszt kevesebbet vásárol. Félre is verték a harangot, felfigyelni azonban senki sem akart. Az erre következő tíz év alatt azonban már az egész balkáni „csarsija”* érezte, hogy a talaj a lába alól gyorsabban siklik ki, mint bármikor az utolsó félszázad alatt, Jugoszláviában ugyan valamivel lassabb volt ez a folyamat, mint a Balkán többi államaiban, miután a szerbiai „városok” és „kis városok” lakói mindinkább Beogradba tódultak, hisz’ a fellendülési ott volt a legnagyobb és ott tartott a legtovább, egész 1929-ig. A fellendülés után bekövetkezett üzleti pangás természetesen a vidékkel dolgozó kereskedőket és kisiparosokat sújtotta a legjobban. A paraszt iránti érdeklődés újból erősödött, most azonban ez az érdeklődés már kizárólag gazdasági. Ebben már nincs lelkesedés és „altruizmus”, sem pedig parasztideológia, hanem csak az az egyszerű felismerés, hogy a paraszt sem gyári, sem kisipari terméket nem vásárol, hogy kevesebb dohányt és sót fogyaszt, s hogy egy skatulya gyufát több paraszt közösen vesz és a gyufaszálakat megosztják egymás közt. A „fontos államügyekkel” elfoglalt politikának az „intervencióra” nem jutott ideje. Csak most, tíz évvel a kereskedők vészkiáltásai után kezd a dolgok iránt némi érdeklődést tanúsítani.

Közben azonban még valami fontos változás történt, amit azonban

* A balkáni városok üzletnegyede.

csak úgy mellékesen jegyezték fel: *Jugoszlávia lakossága megnövekedett.* A lakosság száma az 1921. év 12 milliójáról 1931-ben 13,9, 1935-ben pedig 14,5 millióra emelkedett. Vagyis Jugoszlávia megalakulása óta kb. 3 millió emberrel gyarapodott, s maga ez a szaporodás nagyobb, mint amennyit a háború előtti egész Horvátország-Szlavónia, vagy a Balkán-háború előtti egész Szerbia lakosainak száma kitett. Az ország határain belül így egy „új nép” keletkezett, amely az előbbi lakosság számának 25%-a.

A jugoszláv paraszt földművelésből és állattenyésztésből él. Ha tény az, hogy egy agrárállamban a város jóléte a paraszt gazdasági jólététől függ, úgy meg kell vizsgálnunk, hogyan aránylik a szántóföldek területe és az állatok állománya a lakosság számához.

A statisztika szerint 1921-ben Jugoszláviának 6,3 millió hektár szántóföldje volt, míg 1934-ben 7,2 millió, vagyis 900.000 hektárral több. A szántóföld területe tehát 14,4%-kal, míg a lakosok száma, mint említettük, 25%-kal növekedett. A lakosság szaporodása és a főlészántható terület növekedése ezek szerint igen aránytalan. Arra nézve, hogy az aratási hozam növekedett-e ebben az arányban, nem állnak rendelkezésünkre hivatalos számadatok, de ha lennének is, nem sokat lehetne adni azokra. Ez a körülmény viszont nem is bír nagy fontossággal, mert az esetleges hozamnövekedés sem teremthetett volna egyensúlyt a mezőgazdaságban, mikor az árak 50-75%-kal estek.

A szántóföldterület és a lakosság számának arányából egyszerű a következtetés. Ha a jugoszláv paraszt csak teljesen természetes gazdálkodást folytatna, ha nem kellene ipari terméket vásárolnia, sem adót fizetnie, akkor pusztán életfenntartásához is szükséges volna a termésnövekedés. Mert ha ez kimarad, úgy életének alapja mind gyengébb és gyengébb, nem is említve, hogy a pénzgazdálkodás korában, amikor jelentékeny összegeket kell készpénzben kifizetnie, még szükségesebb a termés növekedése.

Miután egy nemzedék kb. 30-35 évig gazdálkodik a vagyonnal, Jugoszláviában a háború utáni periódusban a tulajdonok több mint 50%-a cserélt gazdát. A jugoszláv törvények és — Szlovénián kívül — majd minden tartományban uralkodó szokások szerint, az örökölt birtokot csak a férfi örökösök között osztják fel. Ennek a felosztásnak a tanulmányozása szomorú eredményre vezet. A Horvátországban folytatott vizsgálatok szerint a birtokok száma 1918 óta a szegényebb vidéken 134, a gazdagabb vidéken pedig 80%-al növekedett. Amint látható a birtok felmorzsolódása szegényebb vidéken sokkal gyorsabb, mint a gazdagabb vidéken, miáltal a kisparaszt úgyszólván pusztulásra van ítélve.

A falusi szaporodás jelentékeny részét a háború utáni években felszívták a városi foglalkozások és az állami hivatalok. Zagreb, Beograd, Novisad, Split, Škoplje, stb. növekedése a falut a szaporodás tekintetében tehermentesítette ugyan, ez a tehermentesítés sem pozitív azonban a legteljesebb mértékben, mert az új városi lakosság nem a nemzetgazdaság által termelt javakból élt, hanem, úgy szólván a teljesen improduktív, vagy csak részben produktív külföldi eredetű, hadikárpótlás és állami- vagy községi-kölcsön címén nyújtott tőkeberuházásokból. Mikor a városok külföldi kölcsönök által való fenntartásának folyamata megszűnt, sok városi foglalkozási ág maradt túltömött. Megjegyzendő, hogy ez a túltömöttség akkor is megmaradna, ha a paraszt gazdasági ereje közben nem csökkent, most azonban, hogy a városok további hasonló gyors növekedésére nincs kilátás, s a városi foglalkozások esélyei is minimálisak, a szaporodás súlya mindinkább a falura nehezedik.

Az 1921-1931. évi periódusban Jugoszlávia fő kiviteli cikke a szarvasmarha. Az 1923-as rekord évben 235.979 darabot exportáltak kerek egy

milliárd dinár értékben. Még 1928-ban is 128.935 darab került kivitelre, melynek értéke 357 millió dinárt tett ki, de az erre következő öt év átlag-kivitele évente már csak 226 millió dinár, vagyis az 1923-as kivitel értékének egynegyed része. Ez a csökkenés kétségtelenül az áruk esésének a következménye, de ugyanakkor esett a kivitel mennyisége is. Viszont a mennyiség csökkenés nem csak a külkereskedelmi nehézségek miatt állt elő, hanem azért is, mert a marhaállomány nem növekedett a lakosság szaporodásához mérten, sőt inkább a „tőkét” is exportálták, nem csak a „hozamát”. A számok ezt mondják: Szerbia szarvasmarha állománya 1910-ben 957.000 darab, vagyis ezer lakosonként 328. A háborúban kimerült Jugoszlávia szarvasmarha állománya 1921-ben 4,8 millió darab, az az ezer lakosonként 403, 1931-ben ez a szám aránylagos és abszolút értelemben is esik, s csak 3,8 millió darabot, vagyis ezer lakosonként 276 darabot tesz ki. Eszerint tíz év alatt ezer lakosonként 127 darabbal kevesebb a marhaállomány — s ez a differencia továbbra is nő.

A marhaállománynak a lakossággal való párhuzamos szaporodását két körülmény gátolta. Az egyik a háború utáni kedvező áruk vonzóereje, a másik a parasztbirtok felaprózódása. A birtok felosztása új lakóház és új melléképületek építését vonja maga után, s a paraszt az ehhez szükséges eszközöket a marha eladása által teremti elő. Akkor, amikor a felosztott birtok sem nagy, érthető, ha a belőle kiszabott törpebirtokon a marha már teherré válik és eltartása lehetetlen.

Jugoszláviában a sertéshizlalás is visszaesett. Szerbiában 1910-ben 865.769 darab sertés volt, vagyis ezer lakosonként 279 darab, Jugoszláviában viszont 1922-ben 4.887.020 darab, ami ezer lakosonként 400 darabot jelent. Ezt az arányt azóta sem érték el. 1932-ben az országban mindössze 2.863.177 darab a sertések száma, azaz ezer lakosonként 203 darab, ami az 1922-es arány 51,5%-a. Ennek a visszafejlődésnek az oka nem az árcsökkenés, miután a sertéshizlalás Jugoszláviában még mindig „kifizetődő” mezőgazdasági foglalkozás, hanem a tőkehiány és az állatbetegségek elleni óvintézkedések elégtelensége.

A juh- és kecske-tenyésztés viszont erősen fejlődik. Az országban 1921-ben 6,8 millió darab juh (1000 lakosra 565) és 1,5 millió kecske (1000 lakosra 129), míg tíz év után, 1931-ben 8,4 millió juh (1000 lakosra 601) és 1,9 millió kecske (1000 lakosra 137) volt. A tendencia továbbra is emelkedő, 1933-ban a juhok száma már 8,6 millió. A juhtenyésztés előrehaladása az intenzív gazdálkodásról az extenzív gazdálkodásra való visszatérést jelenti, miután egész kis birtokon is folytatható, s a legsilányabb minőségű legelő is megfelel. A kecsketenyésztés előhaladása különben a falusi szegények nagy mértékű szaporodását mutatja. A szárnyasokkal hasonló a helyzet. A tyukok száma emelkedik, a többi páromfié viszont esik. És pedig:

	1924	1931	1924	1931
			(lakosonként)	
Tyuk	12.610.891	16.425.277	1094	1117
Kacsa	800.843	884.121	71	63
Liba	918.469	1.011.646	78	72
Pulyka	601.647	688.965	51	49

Azok az okok, amelyek az egyik oldalon a marhatenyésztést és disznóhizlalást akadályozzák s a szárnyasok nevelését gátolják, a másik oldalon a juh-, kecske- és tyúk-tenyésztést mozdítják elő. A jugoszláviai parasztbirtok mind kisebb és gazdaságilag mind gyöngébb és azzal se-

giti ki magát, ami a legkisebb tőkebefektetést, a legkevesebb gondot és munkát igényli s ami a legszerényebb legelővel és takarmánnyal megelégszik.

A felvetett probléma nagyrészt független a külföldi piac problémájától. Akik azt hiszik, hogy Jugoszláviában minden bőségesen van, s hogy csak a kiviteli lehetőségeket kell megteremteni és az összes mezőgazdasági kérdések máris önmaguktól megoldódnak, csak az érem egyik oldalát látják. Nem ott van a hiba, hogy Jugoszlávia sokat termel és nem képes exportálni, hanem ott, hogy keveset termel és keveset fogyaszt az országban és amíg a lakosság szaporodik, addig annak létszáma, kisebbedik. Ezen viszont az agrártermékek belföldi áremelésével sem lehet segíteni, mert túlkicsiny a mezőgazdaságban a nem termelő, hanem csak a fogyasztó szerepét játszóké száma s az állam sem tudja elviselni azokat a terheket, melyek reá hárulnának, ha a többletet felemelt áron megvenné s a világpiacon adná el.

A L Á T N O K

Irta: DÉRY TIBOR

*Felhők vonultak lassan a nagy égen —
azt mondják, évek óta. Oly sötét van!
Tálán megálltak fejem fölött,
mint egy torony, vagy a nagy éjszaka*

*kivénült szeme megakadt szivemen
s tollait hullatja rá, hogy felejtsem
vagy tálán megvakultam? Anyám!
anyám, ha hallok hangom, ne felelj,*

*ne riassz fél! magamba forgok én itt,
a mélyben mint a társtalan buzaszem,
kit kiszántott a sütő dér
s csiráit maga alá hullatja.*

*Még emlékszem a fényre, mellyel egykor
minden induló perc könnyű pecsétjét
rám ütötte. Emlékszem reád
felvágó lángja az ébredésnek!*

*s tündöklésre, a világ tagjait
reszketve befutóra. Minden órám
oszlopra hágott, mint a szentek
s kitárt karokkal szűrte a nagy nap*

*királyszeit s kiborította
az ifjuság édes alakjaira,*